

12.Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne-Baba Tutumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*

Merve DOKUYAN**

Özet

Bu araştırmanın amacı farklı iki lise türünde 12. sınıf öğrencilerinde benlik saygısı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmanın çalışma evrenini 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul İli Başakşehir İlçesinde bulunan üç genel lisede toplam 297 öğrenciyle yapılmıştır. Araştırmanın verileri "Offer Benlik Saygısı" ölçeği ile "Anne-Baba Tutum" ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Pearson momentler çarpımı, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve çoklu karşılaştırmalar için ise Tukey HSD testi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutum genel puanı ile benlik saygısı genel ve alt ölçeklerinden olan duygusal düzey, beden imgesi, sosyal ilişkiler, çevre uyumu, aile ilişkileri, baş etme gücü, cinsel tutumlar, dürtü kontrolü, ruh sağlığı ve bireysel değerler puanları arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmüştür. Buna karşılık sadece algılanan anne-baba tutum genel puanı ile alt ölçeklerinden olan meslek ve eğitim puanı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Benlik Saygısı, Anne-baba tutumları, Ergenlik.

12. Class Of Perceived Parenting Attitudes With An Investigation Of Between Self Esteem

Abstract

The purpose of this study the relationship between self-esteem and perceived attitude of parents In 12th grade students at three different high schools is examined in terms of some variables. The population of the study is at Istanbul Province Başakşehir Imam-Hatip high schools in the district, including High School and Vocational High School for a total of three high schools 297 (170

** Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, e-posta:merve_dokuyan@hotmail.com

female, 127 male) was done with students in 2014-2015 Education year. Research data "was collected by the Offer Self Esteem" scale and "Parent Attitude" scale. During the analysis of data percent, mean Pearson product moment, independent samples t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) was used. The Tukey HSD test was used for multiple comparisons. According to research findings It showed no correlation between parental attitudes with overall score perceive the students' self-esteem, overall score and the emotional level of the sub-scale, body image, social relations, environmental compliance, family relationships, coping power, sexual behavior, impulse control, mental health and personal values. In contrast, it has been seen only perceived parental attitudes have a significant relationship between the overall score and subscale scores of occupations and education.

Keywords: Self-Esteem, Perceived parental attitudes, Adolescence.

1. GİRİŞ

Kişilik gelişiminde, ailenin önemli bir rol oynadığı tüm kişilik kuramcıları tarafından kabul edilmekte, farklı bakış açılarıyla da olsa ifade edilmektedir. Cüceloğlu (1998) da, bireylerin davranış özelliklerini açıklarken, onların içinde yetiştikleri aile ve çevre ortamlarının bilinmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu gerekliliğin nedeni bireyin bugünkü davranışıyla içinde yetiştiği ortamın özellikleri arasında bir ilişki olduğu düşüncesidir. Ayrı birey olarak ve kendi ayakları üzerinde durabilene kadar, aile içinde her yönden destek görebilmesi sağlıklı olabilmesi için çok önemlidir. Sağlıklı bir birey ise her yönden sağlıklı bir aile ortamında yetişmektedir. Sağlıklı bir ailede, her bireyin düşüncesine önem verilerek önemli ve değerli olduğu hissettirilmeli, bu bireyler kendi ayakları üzerinde durabildiği zaman kendisine olan saygısını kazanmış bir birey olmalıdır. Anne ve babaların davranışları, çocuklarının yaşadığı topluluk içinde, toplumun belirlediği kurallara da uygun şekilde davranmasını yön vermektedir (Rozen,1967: 316-321).

Tutum insanların çevrelerine uymasında rehber niteliğinde ve sosyal uyumlarını kolaylaştırıcı bir etkide bulunmaktadır. Ayrıca kişilerin sahip oldukları tutumlarının davranışlarını yönlendirici bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir (Tufan ve Güdek, 2008). Bireylerin insan ya da insan topluluklarına karşı pozitif ya da negatif olarak düşünüp davranmasına neden olan sürekli olan eğilimlerimize tutum denilmektedir. Duygularımızı ve davranışlarımızı eğilimlerimiz yönlendirir. Kişiyeye mal edilen eğilimler tutumlardır (Kağıtçıbaşı,1999:102-106).

Çocuğa karşı gösterilen davranışlar bir aileden diğeri bir aileye göre değişiklik gösterebilir. Anne baba olan birey sayısı kadar fazla anne baba tutumu vardır (Kulaksızoğlu, 1998). Ebeveynlerin benimsedikleri değerler ve inançlarına göre farklı tutumları vardır. Anne-baba tutumları üç temel tutumda değerlendirilebilir:

1) “Eşitlikçi ve Demokratik Anne Baba Tutumu”: Hoşgörü, sevgi ve kabul etmeyi içine alır.

2) “Aşırı Otoriter ve Baskıcı Otoriter Anne Baba Tutumu” sevginin gösterilmediği, hoşgörüden yoksun, reddedici bir yapıyı temsil eder.

3) “Aşırı Müdahaleci ve Koruyucu Anne Baba Tutumu” sevgiyi çoğunlukla tehdit unsuruyla çocuğuna verir.

Çocukları açısından eşitlikçi bir tutum sergileyen ebeveynlerin, onların hal ve hareketlerini daha etkili bir biçimde yönlendirdiği sonucuna varılabilir. Bu davranış biçimine sahip ebeveynler, çocuklarını ayrı birer birey olarak kabullenip onlara değer atfetmekte ve bağımsız birer kişilik özelliği oluşturmalarına yardımcı olmaktadır. Bu davranışı sergileyen anne babalar çocuklarına birey olarak saygı gösterip, çocuğun gelişimine mahsus, özgün davranış özellikleri geliştireceğini bilir ve bu basamakları takip eder, onları dikkate alarak hareket eder. Her çocuğun karakterini kendine mahsus, özel ve tek olarak benimser, aile dâhilinde onun bağımsız biçimde kendini geliştirmesine, yeteneklerini üstün bir seviyede gerçekleştirmesine ve kendi kişiliğini oluşturmaya izin verip yardımlar sağlar. Çocuk açısından barınma, yeme içme, güvenlik gibi ana ihtiyaçlarını gidermekle beraber ona “sevgi”sini hissettirir. Bu sevgi gerçekten karşılıksızdır. Çocuk bu özelliği taşıyan bir ailede ebeveynlerin ilgi, sevgi ve desteğini daima yanında hissedeceğini bilir. Sevgi bir yaptırım aracı olmaksızın karşılıksız ifade edilir. Çocuğa aile ortamında eşit haklar verilmiştir.

Bu yoğun korumacı ve müdahaleci davranış şekli bebeklik döneminin başlarından itibaren ileriki yaşlara değin sürebilir. Bu biçimde yetişen çocuklar sürekli olarak bir yetişkin tarafından koruma ve kollanmayı isteyen, kendine güvenleri düşük, girişimde bulunmakta zorluk çeken, sorumluluk almaya istekli olmayan, kendi yapması gereken işleri başka birilerinin yapmasını arzulayan sönük kişilikler gösteren bireyler olabilmektedir. Böyle yetiştirilen çocukların korkak ve güvensiz olmaları ihtimali de yüksektir. Özgüven açısından eksik oldukları için daima başkalarının koruma ve himayesine ihtiyaç duyarlar. Ergenlik döneminde ebeveynlerden duygusal açıdan ayrılma, onların gösterecek olduğu sevgi ve desteğe daha düşük oranda ihtiyaç duyma, ergenin daha az özgür ve kendisine yetecek duruma gelebilmesi için hazırlık dönemi

niteliği taşımaktadır. Bu süreç içerisinde aile içi ilişki olgusu artma eğilimi gösterir. Ebeveynlerin genç bireyin duygusal açıdan kendine yeterli duruma erişebilmesi ve “bireyleşebilmesi” için gerekli tutumlar dâhilinde davranması beklenir (Canat,1985).

Aşırı korumacı ailelerde yetişen çocukların, gerek sosyal ilişkiler gerekse fiziksel aktivite yönünden yetersiz ve kas becerilerinden yoksun olarak yetişecekleri belirtilmiştir. Başka bir çalışmada da ebeveynin aşırı koruyucu ve kontrollü tutumlarının çocuklarda esnek düşüncenin gelişmesini engelleyeceği düşünülmektedir (Akt; Yavuzer; Busse,1969:585-591). Ayrıca aşırı himayeci bir tutumla yetişen çocuklarda sosyal anlamda da kaygı durumları yaşanabilir. Sosyal kaygı ise; (fobi) yabancı kişilerle karşılaşma veya başkalarının bakışlarının kendisine odaklanabileceği, toplumsal bir eylemden duyulan belirgin ve devamlı bir korku durumudur (DSM-III-R, 1989).

Aşırı otoriter ve baskıcı olan anne-babalar ise, çocuğun davranışlarını yargılayarak, şekil verip kontrol etmeye çalışır. Aileler düşünce ve değerleri zorla benimsetirken, çocuklarının kendilerinden uzaklaşacağı farkında olmazlar (Baltaş, 1994). Çocuğu sözel olarak cesaretlendirmek yerine, kendilerinin sözlerinin kabul edilmesi gerektiğine inandırılır. Ergenin cezalandırılması, kızgınlık ve öfkenin bastırılması, ergende pasif saldırganlık yaratır. Bu davranışları ve saldırgan duyguları kendilerinden daha zayıf ve silik olarak gördükleri kişilere yöneltebilirler. Ailede tüm fertler arasında, kuvvetliden kuvvetsiz ve büyükten küçüğe çoğu kişi tarafından uygulanır, herkeste öfke duyguları hâkim olur. Emredici olan bireyler, keskin ifadelerle konuşur (Kulaksızoğlu, 1998). Anne baba tutumlarının ergenlerin benlik saygılarına olan etkisini incelemek için yapılmış olan bu çalışmada amaç otoriter, baskıcı ve demokratik tutumların hangisinin ne derece etkilediğini araştırmaktır. Bu amaçla şu soruların cevapları aranmıştır:

- ✓ Öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- ✓ Algılanan anne-baba tutumları cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- ✓ Öğrencilerce algılanan anne-baba tutumları benlik saygısı ve yaş arasındaki ilişkiyi etkilemekte midir?
- ✓ Algılanan benlik saygısı ile algılanan anne – baba tutumları arasında ilişki var mıdır?

2. YÖNTEM

Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

2.1. Örneklem Grubu

Çalışma grubu 297 öğrenciyi kapsamaktadır. Öğrenciler İstanbul İli Başakşehir İlçesi'nde 12.sınıfta üç farklı lise türünde (Anadolu, Ticaret Lisesi, İmam-Hatip Lisesi) öğrenim görmektedir. Çalışma grubunun %57.2'si kız %42.8'i ise erkektir. Lise türlerine göre dağılıma bakıldığında %33.7 İmam Hatip Liselerinde, yine %33.7'si Ticaret Meslek Liselerinde ve %32.7'si ise Anadolu Lisesinde öğrenim gördükleri anlaşılmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Anne – baba tutum ölçeği: İlk olarak Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra uygulamalar sonucunda alt ölçeklerin birbirinden bağımsız ölçme yapamadığı tespit edilmiş, aynı zamanda test-tekrar test uygulamalarında alt boyutlara ait korelasyon katsayıları yeterli bulunmamıştır. Bunun sonucu olarak araç yeniden ele alınıp, geliştirilmiştir (Eldeleklioğlu, 2005). Ölçeğin güvenilirliği için, alt boyutların iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve testin kararlılığı için test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır.

Offer Benlik Saygısı Ölçeği: İlk geliştirilmiş haliyle ölçek, 130 sorudan ve 12 alt-ölçekten oluşmaktadır. Daha sonra 99 soruluk uluslararası form oluşturulmuştur. Uluslararası formun, ergenlerin benlik imgesini beş boyutta (psikolojik, sosyal, cinsel, ailesel ve başatme) değerlendirdiği kabul edilmektedir. Şahin (1993) 'in, ergenlerle 99 maddelik formu kullanarak yaptığı çalışmada güvenilirlik .88 bulunmuştur. Ölçeğin, bireysel değerler alt ölçeği dışındaki boyutları yeterli iç tutarlılığa (güvenirliğe) sahiptir (Offer, 1989).

3. UYGULAMA

Araştırmada, algılanan anne- baba tutumu ölçeği ve benlik saygısı envanteri öğrenciler tarafından bireysel olarak doldurulmuştur. Veri toplama işleminden önce öğrenciler ve uygulama sınıfındaki öğretmenler, araştırmanın amacı ve ölçme araçlarıyla ilgili bilgilendirilmişlerdir.

4. VERİ ANALİZİ

Veriler SPSS 21 istatistiksel paket programı ile analiz edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin analizinde Pearson momentler çarpımı, gruplar arasındaki farklılaşmaların analizinde bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve çoklu karşılaştırmalar için ise

Tukey HSD testi kullanılmıştır. İstatistiksel analizler. 05 ve. 01 anlamlılık düzeyinde yürütülmüştür.

5.BULGULAR

5.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 1.
Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Anne-Baba Tutum Puan Ortalamalarının Farklılığına İlişkin t-Testi Sonuçları

Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) Cinsiyet		N	\bar{X}	Ss	t	p	Fark
Demokratik anne-baba	Erkek	170	3,37	,52	2,74	,006	Erkekler lehine
	Kız	127	3,20	,60			
Koruyucu anne-baba	Erkek	170	2,76	,67	2,16	,032	Kızlar lehine
	Kız	127	2,92	,66			
Otoriter anne-baba	Erkek	170	2,58	,87	2,80	,005	Kızlar lehine
	Kız	127	2,87	,84			

Öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutum puan ortalamalarının genel ve alt boyutlar bazında (demokratik, koruyucu ve otoriter) cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yürütülen bağımsız örneklem t testi sonuçları incelendiğinde; öğrencilerin cinsiyetlerine göre demokratik anne-baba [t=2.74, p<.01], koruyucu anne baba [t=2.16, p<.05] ve otoriter anne-baba [t=2.80, p<.01] puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı, genel puanın ise farklılaşmadığı [t=1.03, p>.05] görülmektedir.

5.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre benlik saygısı puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular Tablo 2' de verilmektedir.

Tablo 2.
Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Benlik Saygısı Puan Ortalamalarının Farklılığına İlişkin T-Testi Sonuçları

Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	t	P	Fark
Aile İlişkileri	Erkek	170	2,59	,81	1,54	,124	Yok
	Kız	127	2,74	,89			
Dürtü Kontrolü	Erkek	170	3,32	,94	2,20	,028	Erkekler lehine
	Kız	127	3,09	,86			
Cinsel Tutumlar	Erkek	170	3,64	,85	3,96	,000	Erkekler lehine
	Kız	127	3,23	,94			
Bireysel Değerler	Erkek	170	2,41	1,02	1,95	,051	Yok
	Kız	127	2,65	1,08			
Başetme Gücü	Erkek	170	2,53	,93	1,62	,106	Yok
	Kız	127	2,72	1,13			
Duygusal Düzey	Erkek	170	2,85	,82	,16	,876	Yok
	Kız	127	2,83	,81			
Çevre Uyumu	Erkek	170	2,66	,74	1,19	,234	Yok
	Kız	127	2,77	,88			
Meslek ve Eğitim	Erkek	170	2,25	,92	1,92	,056	Yok
	Kız	127	2,46	,98			
Sosyal İlişkiler	Erkek	170	2,69	,95	1,25	,211	Yok
	Kız	127	2,84	1,12			
Ruh Sağlığı	Erkek	170	3,03	,85	,27	,786	Yok
	Kız	127	3,01	,79			
Beden İmgesi	Erkek	170	2,70	,92	1,65	,09	Yok
	Kız	127	2,89	,99			
Genel	Erkek	170	2,79	,59	,69	,492	Yok
	Kız	127	2,84	,68			

Öğrencilerin benlik algıları puan ortalamalarının genel ve alt boyutlar bazında (duygusal düzey, beden imgesi, sosyal ilişkiler, çevre uyumu, aile ilişkileri, başetme gücü, meslek ve eğitim, cinsel tutumlar, dürtü kontrolü, ruh sağlığı ve bireysel değerler) cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yürütülen bağımsız örneklem t testi sonuçları incelendiğinde; öğrencilerin cinsiyetlerine göre cinsel tutumlar [$t=2.74$, $p<.01$] ve dürtü kontrolü [$t=2.16$, $p<.05$] puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı

görülmektedir. Erkek öğrencilerin cinsel tutum puan ortalamalarının (3.64) kız öğrencilerin puanlarına (3.23) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca yine erkek öğrencilerin dürtü kontrol puan ortalamalarının (3.32) kız öğrencilerin puanlarına (3.09) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin aile ilişkileri puan ortalamalarının (2.74) erkek öğrencilerin aile ilişkileri puan ortalamalarına (2.59) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre ise kızların erkeklere göre aile ile daha olumlu ilişkiler geliştirdiği söylenebilir.

Kız öğrencilerin bireysel değerler puan ortalamalarının (2.65) erkek öğrencilerin bireysel değerler puan ortalamalarına (2.41) göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Kız öğrencilerin baş etme gücü puan ortalamalarının (2.72) erkek öğrencilerin baş etme gücü puan ortalamalarına (2.53) göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulguya göre erkek öğrencilerin zor durumlarla karşılaştığında baş edebilme ve direnç gösterebilme gücünün kızlar göre daha zayıf olduğu söylenebilir.

Erkek öğrencilerin duygusal düzey puan ortalamalarının (2.85) kız öğrencilerin duygusal düzey puan ortalamalarına (2.83) göre daha az bir fark ile yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulguya göre erkeklerin kendilerini daha duygusal algıladıkları şeklinde yorumlanabilir. Erkek öğrencilerin çevre uyumu puan ortalamalarının (2.66) kız öğrencilerin çevre uyumu puan ortalamalarına (2.77) göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Kız öğrencilerin meslek ve eğitim puan ortalamaları (2.46) erkek öğrencilerin meslek ve eğitim puan ortalamalarına (2.25) göre daha yüksektir. Kız öğrencilerin sosyal ilişkiler puan ortalamaları (2.84) erkek öğrencilerin sosyal ilişkiler puan ortalamalarına (2.69) göre daha yüksektir. Erkek öğrencilerin ruh sağlığı puan ortalamaları (3.03) kız öğrencilerin ruh sağlığı puan ortalamalarından (3.01) daha yüksektir. Öğrencilerin benlik algısı genel puanlarının ve diğer tüm alt boyut (duygusal düzey, beden imgesi, sosyal ilişkiler, çevre uyumu, aile ilişkileri, baş etme gücü, meslek ve eğitim, ruh sağlığı ve bireysel değerler) puanlarının farklılaşmadığı [$p>.05$] görülmektedir.

5.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin yaşları ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında ilişkiye ilişkin bulgular Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3.

Öğrencilerin Yaşları İle Algıladıkları Anne-Baba Tutumları Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Algılanan Anne-Baba Tutumları	Demokratik Anne-Baba	Koruyucu Anne-Baba	Otoriter Anne-Baba
Yaş	-,038	,189**	,216**

*. 0.05 düzeyinde anlamlı; **. 0.01 düzeyinde anlamlı

Ortaöğretim son sınıf öğrencilerinin yaşları ile algıladıkları anne-baba tutum puan ortalamaları arasındaki ilişki incelendiğinde; yaş ile öğrencilerin algıladıkları anne baba tutum ölçeğinin alt boyutlarından olan koruyucu anne-baba tutum puan ortalamaları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır [$r=.189$, $p<.01$]. Yine yaş ile öğrencilerin algıladıkları otoriter anne-baba tutum puan ortalamaları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır [$r=.216$, $p<.01$].

5.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları ile benlik saygıları arasında ilişkiye ilişkin bulgular Tablo 4’de verilmektedir.

Tablo 4.

Öğrencilerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları İle Benlik Saygıları Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	Demokratik Anne-Baba	Koruyucu Anne-Baba	Otoriter Anne-Baba
Aile İlişkileri	,179**	,236**	,273**
Dürtü Kontrolü	,176**	,156**	,144*
Cinsel Tutum	,091	-,051	-,120*
Bireysel Değerler	,109	,130*	,177**
Başetme Gücü	,207**	,155**	,110
Duygusal Düzey	,233**	,194**	,185**
Çevre Uyumu	,181**	,175**	196**

Meslek ve Eğitim	,243**	,187**	,163**
Sosyal İlişkiler	,134*	,126*	,198**
Ruh Sağlığı	,217**	,212**	,203**
Beden İmgesi	,274**	,164**	,151**
Genel	,264**	,230**	,238**

** . 0.01 düzeyinde anlamlı; * . 0.05 düzeyinde anlamlı

Öğrencilerinin algıladıkları demokratik anne-baba tutum puanları ile benlik saygı puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; öğrencilerin algıladıkları demokratik anne-baba tutum puanı ile benlik saygısı genel [$r=.264$, $p<.01$], duygusal düzey [$r=.233$, $p<.01$], beden imgesi [$r=.274$, $p<.01$], sosyal ilişkiler [$r=.134$, $p<.05$], çevre uyumu [$r=.181$, $p<.01$], aile ilişkileri [$r=.179$, $p<.01$], başetme gücü [$r=.207$, $p<.01$], dürtü kontrolü [$r=.176$, $p<.01$], ruh sağlığı [$r=.217$, $p<.01$] ve meslek ve eğitim puanları [$r=.243$, $p<.01$] arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Tüm bu sonuçlara göre, öğrencilerin demokratik anne baba tutum düzeyleri arttıkça benlik saygılarının ve benlik saygısı alt boyutlarından duygusal düzey, beden imgesi, sosyal ilişkiler, çevre uyumu, aile ilişkileri, başetme gücü, dürtü kontrolü, ruh sağlığı ve meslek ve eğitim puanlarının da arttığı söylenebilir.

Yine yukarıdaki tabloya göre, öğrencilerinin algıladıkları demokratik anne-baba tutum puanları ile benlik saygısı alt boyutlarından cinsel tutumlar [$r=.091$, $p>.05$] ve bireysel değerler [$r=.109$, $p>.05$] puanları arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Buna göre öğrencilerin demokratik anne-baba tutum puanları ile cinsel tutumlar ve bireysel değerler puanları arasında bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

Öğrencilerinin algıladıkları koruyucu anne-baba tutum puanları ile benlik saygı puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; öğrencilerin algıladıkları koruyucu anne-baba tutum puanı ile benlik saygısı genel [$r=.230$, $p<.01$], duygusal düzey [$r=.194$, $p<.01$], beden imgesi [$r=.164$, $p<.01$], sosyal ilişkiler [$r=.126$, $p<.05$], çevre uyumu [$r=.175$, $p<.01$], aile ilişkileri [$r=.236$, $p<.01$], başetme gücü [$r=.155$, $p<.01$], dürtü kontrolü [$r=.156$, $p<.01$], ruh sağlığı [$r=.212$, $p<.01$], bireysel değerler [$r=.130$, $p<.05$] ve meslek ve eğitim puanları [$r=.187$, $p<.01$] arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Tüm bu sonuçlara göre, öğrencilerin algıladıkları koruyucu anne baba tutum düzeyleri arttıkça benlik saygılarının ve benlik saygısı alt boyutlarından duygusal düzey, beden imgesi, sosyal ilişkiler, çevre uyumu, aile

ilişkileri, başetme gücü, dürtü kontrolü, ruh sağlığı ve meslek ve eğitim puanlarının da arttığı söylenebilir.

Yine yukarıdaki tabloya göre, öğrencilerinin algıladıkları koruyucu anne-baba tutum puanları ile benlik saygısı alt boyutlarından cinsel tutumlar puanları arasında anlamlı bir ilişki yoktur [$r=.051$, $p>.05$]. Buna göre öğrencilerin demokratik anne-baba tutum puanları ile cinsel tutumlar puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

Öğrencilerinin algıladıkları otoriter anne-baba tutum puanları ile benlik saygı puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; öğrencilerin algıladıkları otoriter anne-baba tutum puanı ile benlik saygısı genel [$r=.264$, $p<.01$], duygusal düzey [$r=.185$, $p<.01$], beden imgesi [$r=.151$, $p<.01$], sosyal ilişkiler [$r=.198$, $p<.05$], çevre uyumu [$r=.196$, $p<.01$], aile ilişkileri [$r=.273$, $p<.01$], başetme gücü [$r=.207$, $p<.01$], dürtü kontrolü [$r=.144$, $p<.05$], ruh sağlığı [$r=.203$, $p<.01$] ve meslek ve eğitim puanları [$r=.163$, $p<.01$] arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Tüm bu sonuçlara göre, öğrencilerin algıladıkları otoriter anne baba tutum düzeyleri arttıkça benlik saygılarının ve benlik saygısı alt boyutlarından duygusal düzey, beden imgesi, sosyal ilişkiler, çevre uyumu, aile ilişkileri, cinsel tutumlar, bireysel değerler, dürtü kontrolü, ruh sağlığı ve meslek ve eğitim puanlarının da arttığı söylenebilir.

Yine yukarıdaki tabloya göre, öğrencilerinin algıladıkları otoriter anne-baba tutum puanları ile benlik saygısı alt boyutlarından baş etme gücü puanı arasında anlamlı bir ilişki yoktur [$r=.110$, $p>.05$]. Buna göre öğrencilerin otoriter anne-baba tutum puanları ile baş etme gücü puanı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç ve Tartışma

Birinci Alt Problem Olan “Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Algıladıkları Demokratik, Koruyucu, Otoriter Anne-Baba Tutum Puan Ortalamaları Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta Mıdır?” İlişkin Yorumlar:

Demokratik, koruyucu ve otoriter anne baba tutum puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yürütülen bağımsız örneklem t testi sonuçları incelenmiştir (tablo 4). Öğrencilerin cinsiyetlerine göre demokratik anne-baba, koruyucu anne baba ve otoriter anne-baba puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı, genel puanın ise farklılaşmadığı görülmüştür. Erkeklerin algıladıkları demokratik anne-baba tutum puan ortalamalarının (3.37) kız öğrencilerin puanlarına (3.20) göre daha yüksek olduğu

görülmektedir. Bu bulguya göre erkek öğrenciler ailelerini daha demokratik bir tutuma sahip olduklarını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca kız öğrencilerin algıladıkları otoriter anne-baba tutum puan ortalamalarının (2.87) erkek öğrencilerin puanlarına (2.58) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre kız öğrenciler ailelerini daha otoriter bir tutuma sahip olduklarını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Erkek öğrencilerin algıladıkları koruyucu anne-baba tutum puan ortalamalarının (2,76) kız öğrencilerin puanlarına (2,92) göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre kız öğrencilerinin anne babaların tutumlarını erkek öğrencilere göre daha koruyucu algıladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bu konuda yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde benzer bulgulara da ulaşıldığı görülmüştür. Sertel (2003) “aile tutumlarının sosyo-kültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi” adlı çalışmasında, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre ailelerini daha koruyucu istekçi algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Doğan (2006), genel lise öğrencilerinin aile işlevlerini ve denetim odaklarını incelediği çalışmasında, kızların roller işlevini algılamada erkeklere göre daha iyi oldukları, davranış kontrolü işlevini algılamada ise daha sağlıklı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz (2009), ergenlerde algılanan anne baba tutumlarının kararsızlık düzeyleri üzerindeki ilişkisini incelemiş, araştırmada, kız öğrencilerin anne babalarının tutumlarını, erkek öğrencilere göre daha demokratik algıladığı, erkek öğrenciler ise anne baba tutumlarını kız öğrencilere göre daha otoriter ve koruyucu-istekçi algıladığı sonucuna ulaşmıştır. Ünüvan (2007) ise “lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile kendine düzeylerinin incelenmesi” adlı çalışmasında, erkek ve kız öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları (otoriter, koruyucu, demokratik) arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur.

İkinci Alt Problem Olan “Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Benlik saygısı Puan Ortalamaları Farklılaşmakta Mıdır?” İlişkin Yorumlar:

Öğrencilerin benlik saygısı genel puanlarının ve diğer tüm alt boyut (duygusal düzey, beden imgesi, sosyal ilişkiler, çevre uyumu, aile ilişkileri, başatme gücü, meslek ve eğitim, ruh sağlığı ve bireysel değerler) puanlarının farklılaşmadığı görülmektedir. Buradan hareketle öğrencilerin yukarıda belirtilen benlik saygıları alt boyutları ile algıladıkları anne-baba tutumları arasında bir ilişkinin olmadığı söylenebilir. Bulgulara göre, erkek öğrencilerin “dürtü kontrol” puan ortalamalarının kızlardan yüksek olması, erkeklerin birincil ihtiyaçlarını giderip, sınır koyabilme ve aynı zamanda gereksinimlerine sınır koyup, zamanında doyurabilmeyi ifade eden dürtü kontrolü puan ortalamalarının kızlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Fakat bu bulgular

literatürdeki bulgulardan farklılık gösterebilmektedir. Cenkseven'in (2006) bulgularına göre kız öğrencilerin benlik imajının "ruh sağlığı" boyutunda kendilerini erkeklerden daha olumlu algıladıklarını ortaya koymuştur. Yine aynı şekilde kız öğrencilerin aile ilişkileri puan ortalamalarının erkek öğrencilerden yüksek olması ise, erkek öğrencilerin ergenlik döneminde aileleriyle daha sağlıklı ve iletişimin daha zayıf olduğu bir dönem geçirdikleri söylenebilir. Duygusal düzey puanlarına bakıldığında ise, çok az bir farkla erkek öğrencilerin kendilerini daha duygusal algıladıkları şeklinde yorumlanabilir. Kız öğrencilerin meslek ve eğitim bölümünden aldıkları puan ortalamalarının erkek öğrencilerden yüksek olması ise, kız öğrencilerin kendilerini gelecekte hangi meslek sahibi olmak istediklerini hayal edebilme bakımından erkek öğrencilere göre daha iyimser olarak gördükleri şeklinde yordayabilir.

Cenkseven'in (2006) yaptığı "Ergenlerin cinsiyet ve cinsiyet rollerinin benlik imajına etkisi" konulu tezinde de cinsiyetlerine göre "aile ilişkileri", "bireysel değerler", "baş etme gücü", "beden imgesi", "duygusal düzey", "meslek ve eğitim hedefleri", "sosyal ilişkiler" açısından anlamlı farklılık göstermediği bulgularına ulaşmıştır. Ancak çalışmamızdan farklı olarak benlik imajı alt boyutlarından olan "dürtü kontrolü", "cinsel tutum" ve "ruh sağlığı" boyutlarında kız öğrencilerin lehine farklılık olduğu bulgulanmış olup araştırmamızın bulguları ile tutarsızlık göstermektedir. Aynı zamanda açıklık, susuzluk, cinsellik vb. gereksinimleri kontrol edebilmekte itici güç olan dürtü kontrolünün kız öğrencilerde daha güçlü olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nitekim Cenkseven'in (2006) bulguları da araştırma bulgularını destekler niteliktedir. "Çevre uyumu" boyutunda ise, erkeklerin lehine farklılık olduğu bulgulanmıştır.

Kız öğrencilerin sosyal ilişkiler puan ortalamalarının erkek öğrencilerden yüksek olması, sosyal ortamlara girebilme bakımından daha özgüvenli oldukları, arkadaşlık ilişkilerinde daha aktif oldukları, kalabalık ortamlarda kendilerinin daha rahat ifade ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Nitekim bu konuda yapılmış bir araştırmada da; ergenlerin stresle başa çıkmada dış yardım arama düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, kız ergenlerin erkeklerden daha fazla dış yardım aradıklarını belirtilmiştir (Tan, 2012).

Benlik saygısı ve cinsiyet ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı sonuçlar göze çarpmaktadır. Başka bir literatürde cinsiyetin ergenlerin benlik saygısı üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır (Ceylan, 2013). Yenidünya (2005) lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmalar benlik saygısı puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Sonuçlar, bu çalışma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Kurşun'un (1998) yaptığı bir araştırmada ise, lise birinci sınıf öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada benlik saygısı kızlarda yüksek,

erkeklerde orta düzeyde çıkmıştır. Bu alanda yapılan başka bir araştırma incelendiğinde de benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Balat ve Akman, 2004). Anne-baba tutumlarıyla öğrencilerin öz saygı arasındaki ilişkiyi inceleyen 5. ve 6.sınıf öğrencilerini kapsayan bir çalışmada da (Grove; Akt., Çevik ve Atıcı, 2009) anne ve babanın tutumlarıyla kız ve erkek öğrencilerinin özsaygı düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, annenin cezalandırıcı ve denetleyici davranışları ile kız öğrencilerin özsaygıları arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Babanın da destekleyici türden davranışları ile erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında olumlu ilişki bulunmuştur.

Benzer bir çalışmada Çevik ve Atıcı (2009), ergenlerde benlik saygısının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Üçüncü Alt Problem Olan “Öğrencilerin Yaşları İle Algıladıkları Anne-Baba Tutumları Arasında İlişkiye” İlişkin Yorumlar:

Üçüncü Tablodaki bulgular incelendiğinde; öğrencilerin yaşları arttıkça algıladıkları anne-baba koruyucu ve otoriter anne-baba tutum puan ortalamalarının arttığı söylenebilir. Ayrıca öğrencilerinin yaşları ile algıladıkları demokratik anne-baba tutum puanları arasındaki anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle öğrencilerin yaş grubu algıladıkları demokratik anne- baba tutumunu yordamamaktadır.

Dördüncü Alt Problem Olan “Benlik Saygısı Ve Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasında İlişki Var Mıdır?” İlişkin Yorumlar:

Öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları ile benlik saygıları arasında ilişkiye ilişkin bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Araştırmada, öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları ile benlik saygıları ve benlik saygıları alt boyutlarının tümüne yakınında (baş etme gücü, dürtü kontrolü, aile ilişkileri, bireysel değerler, cinsel tutumlar, duygusal düzey, çevre uyumu, sosyal ilişkiler, ruh sağlığı, beden imgesi dâhil; sadece meslek ve eğitim hariç) anlamlı ilişkinin olmadığı söylenebilir. Fakat öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutum puanları arttıkça meslek ve eğitim puanlarının da arttığı söylenebilir. Buradan hareketle demokratik tutumu benimseyen anne-babaların meslek ve ilgileri konusunda ergenlere güven duyacağı, onların kararlarına saygıyla yaklaşp gurur duyacağı ve ergenlerin kararlarını ve sorumluluk alabilmesini destekleyici yönde hareket edeceği olarak yordanabilir.

İlgili literatür incelendiğinde, bu alanda yapılmış olan bir çok çalışmaya rastlanmıştır ve algılanan anne baba tutumunun ergenlerin benlik saygısı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen verilere göre, anne baba davranışını eşitlikçi ve sahiplenici olarak algılayan ergenlerin

benlik saygısı, anne baba davranışını kuralcı, katı ve ilgisiz olarak yorumlayan ergenlerden daha fazladır (Ceylan,2013).

Diğer bir çalışmada ise; ebeveynlerini eşitlikçi olarak yorumlayan ergenlerin benlik saygısının; ebeveynlerini kuralcı, katı, ilgisiz ve cezalandırıcı olarak yorumlayanlardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Sezer ve İşgör, 2006). Torucu (1990) “ergenlerin sosyo-ekonomik seviyesi ve ebeveyn davranışlarındaki değişikliklerin saptanıp benlik saygısına etkisinin incelenip karşılaştırılması” konulu çalışmasında ise, eşitlikçi davranışların benlik saygısını pozitif yönde etkilediğini, otoriter, baskıcı ve koruyucu davranışların ise benlik saygısını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Kuzgun (1972) tarafından “ebeveyn davranışlarının ergenlerin kendini gerçekleştirme seviyesine etkisi” konulu çalışmasında, eşitlikçi ebeveyn tutumunun, ergenin kendini gerçekleştirme adına en uygun tutum olduğu, baskıcı anne-baba tutumunun ergenin kendini gerçekleştirmesine engel olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Baldwin (1995) in yapmış olduğu çalışmada, eşitlikçi anne-baba tutumunun ergenin kişilik gelişimine pozitif yönde katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Demokratik anne-baba tutumunun 14-16 yaş arası gençlerin kişisel, sosyal ve genel uyum seviyesini pozitif yönde desteklediği; baskıcı ve ilgisiz tutumların ise gençlerin uyum seviyesini negatif yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (Bostan, 1993). Baran (2003) tarafından yapılmış olan araştırmaların sonucundan elde edilen verilere göre anne babalar tarafından çocuklara sorumluluk verilme durumunun benliğin olumluluğu yönündeki puanlarında anlamlı farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Bostan (1993), demokratik anne-baba tutumlarının 14-16 yaş grubu ergenlerin sosyal, kişisel ve genel uyumlarını olumlu yönde etkilediğini; otoriter ve ilgisiz tutumların ise ergenlerin uyum düzeyini olumsuz yönde etkilediği saptamıştır.

Farklı bir araştırmada Kızıltan (1984); anne-baba tutumlarının çocukların uyum düzeylerine etkisini araştırmıştır. Bu çalışmadan alınan sonuçlara göre; demokratik tutumlara sahip anne-babası olan üniversite öğrencilerinin uyum düzeyleri; koruyucu, ilgisiz ve otoriter ana-babaya sahip olanların uyum düzeylerinden daha yüksektir. Torucu (1990) “ergenlerin sosyo-ekonomik seviyesi ve ebeveyn davranışlarındaki değişikliklerin tespit edilip benlik saygısını etkileme düzeyinin incelenip karşılaştırılması” konulu çalışmasında ise, eşitlikçi davranışın benlik saygısını pozitif etkilediğini, baskıcı ve koruyucu davranışın ise benlik saygısını negatif yönde etkilediği neticesine varmıştır.

Örgün (2000) tarafından “ebeveyn davranışları ile 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerinin benlik saygıları ve girişkenlikleri arasındaki ilişki” konulu araştırmasında, eşitlikçi aile içinde yetiştirilen bireylerin benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğu gözlenirken, baskıcı ve otoriter aile içinde yetiştirilen bireylerin benlik saygısı düzeylerinin daha düşük

olduğu gözlemlenmiştir. Anne-baba tutumları ile duygusal zekâ ilişkisi araştırılmıştır ve bulgulara göre, duygusal zekâ ile anne- baba tutumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Eşitlikçi davranış gösteren ailelerde bireyin öz farkındalığı, hislerinin farkındalığı, empati sağlama yeteneği ve sosyalleşme yeteneği artmaktadır. Baskıcı davranışların düzeyi yükseldikçe sosyalleşme yeteneği, hislerin farkında olma, kendinin farkına varma ve empati sağlama yetenekleri de azalmaktadır. Anne-baba tutumları ilse saldırganlık konusunda yapılan araştırmalara da rastlanmış ve bu araştırmanın bulgularına da yer verilmiştir. Yıldız ve Erci (2011) ; otoriter ve ilgisiz tutum sergileyen anne-babaya sahip olan adölesanların (ergenlerin) daha fazla saldırganlık tutumu içinde olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalarına göre demokratik anne baba tutumları ile adölesanların saldırganlığı arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu, otoriter ve ilgisiz tutum ile negatif yönde zayıf bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu araştırma bulguları ise Kuzgun tarafından yapılan araştırmayı da destekler niteliktedir. Nitekim Kuzgun (1972) “ebeveyn davranışlarının kendini gerçekleştirme seviyesine etkisi” isimli çalışmasında, eşitlikçi ebeveyn davranışının, çocuğun kendini gerçekleştirmesine olanak vermek bakımından en uygun tutum olduğu, baskıcı davranışın ise, çocuğun kendini gerçekleştirmesine engel olduğu neticesine varmıştır.

Literatürde yapılmış olan tüm araştırma bulguları değerlendirildiğinde, öğrencilerin benlik saygılarını geliştiren en elverişli tutum olarak demokratik anne-baba tutumu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü demokratik anne-baba tutumu öğrencinin benlik saygısı, sosyal ilişkiler, duygusal zeka, empati yeteneği, kendini gerçekleştirme, farklı durumlara uyum gösterebilme yeteneği ve akademik başarıya olan etkisine kadar pek çok alanda olumlu yönde etkilediği bulgularına ulaşılmıştır. Nitekim Cüceloğlu (2006) da, otoriter anne-baba tutumunda çocuğun kendi duygu ve düşüncelerine güvenmemeyi öğrendiğini savunmuştur.

6.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda; ailesinin tutumlarından şikâyetçi olan öğrencilerin ve düşük benlik saygısı nedeniyle liselerdeki psikolojik danışma ve rehberlik servislerinden yardım alan öğrencilerin bu problemleri ile başa çıkmalarına yardımcı olmak üzere hazırlanacak programlarda, işlevsel olmayan tutumların değiştirilmesine yönelik çalışmalara yer verilmesi utangaçlık ve düşük benlik saygısıyla başa çıkmada olumlu sonuçlar elde edilmesinde etkili olabilir.

Rehberlik servislerinin anne-baba tutumlarıyla ilgili seminerler düzenleyerek öğrencilerin anne ve babalarının da rehberliğin bilgi yayma ve toplama hizmetinden yararlanmaları sağlanmalıdır.

Anne babaların çocuklarını daha demokratik ve eşitlikçi bir tutumla yetiştirebilmeleri için kendi düşüncelerini ve fikirlerini geliştirebilecek eğitim seviyelerini arttırabilecek imkânları değerlendirebilmeleri söylenebilir.

Öğrencilere karşı olan tutumlarında tutarlı davranmaları gerekmektedir. Her geçen gün bireyleşen ve gelişen çocuklarının tutarsız anne baba davranışlarıyla tutarsız bir birey olarak yetişmemesi için anne-babaların davranışlarında kararlı olmaları gerekmektedir.

Anne ve babalar çocukları ile olumlu iletişim kurmalı; problemleri konuşarak, karşılıklı sevgi ve saygı ortamı içerisinde birlikte çözüm bulmalıdırlar.

Öğrencilerin aile ortamı hakkında çeşitli tekniklerle bilgi edinip, aile işlevlerini daha sağlıklı hale getirebilmek amacıyla dıştan denetimli olmaktan çok içten denetimli olmalarına yönelik okullarda rehberlik servisleri tarafından seminerler düzenlenebilir.

Mesleki rehberlik konusunda aile ve öğrencileri bilgilendirmek amacıyla seminerler düzenlenebilir.

Öğretmenler öğrencilerinin gerçeğe dayanan ve ulaşılabilir hedefler oluşturması konusunda yardımcı olmalıdırlar. Çünkü ulaşılabilir hedefler oluşturmak öğrencilerin çabalama davranışı göstermelerini sağlayarak yeni yetenekler geliştirip kendilerine olan özgüvenin gelişmesinde yardımcı olabilecektir. Ayrıca öğrencilerini yüzeysel değil, kişisel olarak da tanımalıdır, onların güvenlerini geliştirebilecek etkinlikler oluşturabilmelidir. Onların karşılaşılabilecekleri zor durumlarda uygulayabilecekleri baş etme stratejileri öğretilmelidir. Aynı zamanda uygulanmalıdır.

Anne ve babalar çocuklarının daha fazla sosyalleşebilmeleri için sosyal faaliyetlere katılma konusunda teşvik etmelidirler.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Algılarının, Algılanan Ana-Baba Tutumu Ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aksaray, S. (1992). *Adolesanların Benlik İmajlarını Etkileyen Etmenlerden Ana-Baba Tutum Algısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aktaş, S. (2011). *9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (1989). *Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı*, 3. Baskı (DSM-III-R), E Köroğlu (Çev.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Bostan, S. (1993). *14-16 Yaş Ergenlerinin Uyum Düzeylerinin ve Ana-Baba Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baldwin, A. L. (1995). *Behaviour and Development Childhood*. 2. Edition. New York: The Diyder Pres.
- Baltaş A. (1998). *Ana-Baba El Kitabı*, İstanbul: Remzi
- Balat G. Akman, B. (2004). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (2), 175-183.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A.
- Canat, S. (1985). Ergenlik Dönemi ve Bireyselleşme Sorunu. XXI. *Ulusal Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adana.
- Ceylan İ. (2013). *Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Duygusal Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İzmir.
- Cenkseven, F. (2002). Ergenlerin Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Benlik İmajına Etkisi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim ve Bilim Dergisi*, 27 (125).

- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi.
- Çağdaş A., Seçer Z., (2005). *Anne Baba Eğitimi*, Ankara: Kök.
- Eldeleklioğlu (2005); Akt: *Bazı Demografik Değişkenler Ve Anne-Baba Tutumlarına Göre Madde Bağımlısı Bireylerin Anne-Baba Bağlılıkları İlişkisinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Adana.
- Ereskici S., Çelik E. (2008). *Meslek Liselerindeki Öğrencilerin Disipline Aykırı Davranışta Bulunma Nedenleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi/ Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.
- Doğan, M. (2006). *Genel Lise Öğrencilerinin Aile İşlevlerinin ve Denetim Odaklarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kağıtçıbaşı, C. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. Evrim.
- Kağıtçıbaşı, Ç, (1981). *Çocuğun Değeri*, İstanbul: Gözlem.
- Korkmaz, Ö. (2011). *Orta Öğretim Kurumlarının Öğrencilerin Çoklu Zeka Profillerine Etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fak/BÖTE Bölümü, Kırşehir.
- Kızıltan, G. (1984). *Üniversite Öğrencilerinin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerini Etkileyen Etmenler*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kulaksızoğlu, A. *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Nasta, (2007); Akt. Telef, (2011). *Olumlu Ve Olumsuz Yaşantı Ölçeği: Ergenler İçin Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık ABD, Çanakkale.
- Offer, D. (1989). *The Offer Self-Image Questionnaire: A Manual*, Chicago: Michael Reese Hospital and Medical Center.
- Örgün, S. (2000). *Anne Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Rozen, B.C. (1967). Social Class And The Child ‘S Perception Of The Parent’, Reading İn The Psychology Of Parent. Child Relationship (Ed.G.R.Edinnus) New York: Wiley And Sons, Inc.
- Sayı, M. (2009). Liseli Ergenler ve Üniversiteli Gençlerde Benlik Saygısı: Ebeveyn ve Akrana Bağlanma, Empati ve Psikolojik Uyum Değişkenlerinin Rolü. *Hacettepe Üniversitesi, Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 48-63.
- Sert, M. (1994). *Normal Lise İle İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odakları Üzerinde Bir İnceleme*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sertelin, Ç. (2003). *Aile Tutumlarının Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları ile İlişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sezer, F., İşgör, S. Y., Özpolat, A. (2006). Lise Öğrencilerinin Öz-Yeterlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 129-137.
- Şahin, N. H., Durak, A., (1994). Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory BSI): Türk Gençleri İçin Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 44-56.
- Tan S., Aldemir Ş. (2012). Ergenlerde Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Atılganlık Düzeyleri Ve Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). *Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ad, New/Yeni Symposium Journal*, 23, 50 (1).
- Torucu, B. K. (1990), *13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana- Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tufan E., Güdek E. (2008). Piyano Dersi Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Yüksek lisans tezi). *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (1).
- Tüfekçiyaşar, T. (2004). *Lise 10. Ve 11. Sınıf Öğrencilerinde Kaygı, Umutsuzluk Ve Benlik İmgesi Düzeylerinin Değerlendirilmesi*.

- (Yayımlanmış yüksek lisans tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünüvan, A. (2007). *Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Anne ve Baba Tutumları ile Kendine Saygı Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yaşar, V. (2006), *Farklı Liselerde Öğrenim Görmekte Olan 16-18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeyleri İle Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1997), *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (2004), *Anne Baba Okulu*. İstanbul: Remzi.
- Yazgan, İ. B. Bilgin, M., Kılıç, A., M. (2004). *Gelişim Psikolojisi: Ergen Ve Çocuk Gelişimi*. Adana: Nobel.
- Yenidünya, A. (2005). *Lise Öğrencilerinde Rekabetçi Tutum, Benlik Saygısı ve Akademik Başarı İlişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, E., Erci, B. (2011). Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.
- Yılmaz, A. (2009). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Kararsızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, İstanbul: Özgür.